

Hetedik díjazott

BERECZ ANDRÁS
 hagyományörző ének- és mesemondása
 MAGYAR ÖRÖKSÉG

Berecz András népdalénekes, népmesegyűjtő, folklorista kutató. Egy különleges alkotóművész, akit ajándékba kapott feledékeny és fáradt civilizációnk, hogy újratanuljuk általa az egyszerűséget és hitelességet. Ismerjük meg hát! Kicsoda Berecz András, akit a Magyar Örökség kitüntető címére tartunk érdemesnek? Nem könnyű a megismerése. Tartózkodó, rejtőzködő érték, kemény dió. Ám véletlennek tűnő szimbólumai, tudatos kulcsszavai segítenek fölfedezésében.

Édesanyja negyvenhárom éves korában szülte, András maga is éppen negyvenhárom éves, 1957-ben született. Bár ízes énekei, székelyes beszéde nyomán mindenki erdélyinek, de legalábbis falusinak véli, a tény az, hogy a főváros szülötte. Tizennégy éves koráig a legbelvárosibb V. kerület, majd Kelenföld lakója volt, jelenleg zuglói polgár. Igaz, vannak vidéki gyökerei is. Kunhegyesi nagyapját a temetésen negyven cigány zenéje siratta. Nagy természetű, éneklő, mulató nagyapját, Tanka Gábort András ugyan sohasem látta, de éppen legendája lett minta előtte. „Megcsinálta az életemet” - vallja róla András -, s ebben a mondatban van a summa, mint dióbélben a fája. Igen kanyargós volt folkloristává lett énekesünk története.

Először festő akart lenni. Hamar felfedezték: látása van, erősen képi ihletésű. Sokáig a legjobb kifejező eszköze a rajz és a fotó volt. Rokonai a jogi egyetemre küldték, három évet el is végzett, de erősen elege lett a marxista és a jogi mellébeszélésből. Lelépett a jog intézményéből, mint a rohanó vonatból - mint aki rájött: másfelé kell mennie. Érdekes módon ott lelt kincsre, ahol mások szemetet találnak. A katonaságnál és a fizikai munkáslétben nem csak a kényszernek alávetett legényt vagy az éhbérért dolgoztatott kanászt látta, hanem észrevette a gyönyörűen beszélő embert. "Kinyílt előttem az az egyetem, amit a mai napig élek" - vallja saját magáról, a hétköznapi, jogfosztott világról, amelyből tanul. S írja saját „tankönyveit”: mese- és szókincs gyűjtéseit. Pár év alatt megélte egy kultúra gyors szétmállását, elmorzsolódását. Az ifjúkorában még látott népviselet szeme előtt tűnt el a ládák mélyére. Tudomásul vette elődei keserű felmérését a pusztuló, szégyellt, lenézett folklórról, de ő nem a vészharangkongatást választotta, hanem a még létező kincsek mentését. Mint a mesebeli legkisebb fiú, a maradékban, a szemétben is föltalálta az értéket. A szemét itt, nála konkrét valóság. A Pilisi Parkerdő dolgozója, szemétszedő erdei munkás lett. Panaszkodás helyett képes volt elgyönyörködni az öregek egymás közötti beszélgetésében, ahogy azok méltatják a babricsákoló ritkás esőt, amelynek sorja közt elmehet az ember. Ő is ment, mert valami hívta. Először a rossz, álforradalmi színházaz világban figyelt fel egy háttér zenére: széki zene volt. Ez a zene elbűvölte és vonzotta. A nyomába eredt. Utazott, sokat. Rájött, az utazás fölé egy lelkigyakorlattal. S nem akármilyen felkészítői voltak. Domokos Pál Pétertől tanulta meg, hogyan kell viselkedni, ha az őrszobára előállítják a gyűjtőt. Miként kell óvni, védeni az adatközlő helybélieket, hiszen a gyűjtőt elengedik, de a helybéli ott marad még (ha tud). S András megtalálta a forrásokat. Moldvában, Gyimesben, a Tartos partján, Bilibók Gusztáv hajlékában, Csavar Jenő bá' csavaros mondataiban. (Ez a háromszéki öreg egyszer olyat mondott, hogy attól a tisztelt Akadémia füle is ketté állhatna. Szerinte ugyanis a Szentkorona tetején a kereszt valamikor egyenes volt. Akkor még jól tettük a dolgunkat. Azután rosszul ment a magyaroknak, így a kereszt lekonyult. De egyszer majd fel fog állni!

Heába őrzik milicárok, ahol azt a sok zakotát - limlomot - összevecsombolyíccsák, az a kereszt a koronán egyszer akkor is fel fog állni!)

Berecz András persze nem csak nézte, hallgatta a képet és a szót, hanem lejegyezte, felgyűjtötte. Nem volt valami doktori prekonceptiója, nem válogatott. Amit kapott, annak örült. S rájött: az ő hivatása a világban olyan, mint a közvetítő fatörzsé. A törzs nedvkeringése életfontosságú a gyökerek és a levelek között. A szellem figyelme képes az erők összpontosítására, s ehhez a sáros helyekről kell megragadni az eredetiséget, a civilizált helyekről az aktualitást.

Andrásnak érdekes arca van. Van, aki tanult, jó parasztnak nézi, van aki amatőr östehetségnek, mások meg a művészt lesik arcvonásain. Néha együgyűnek látták, pedig lényegi egy-ügyre figyelt. Mások talán sértőnek is vélték (ha konokul hallgatásba burkolózott, ha nem dolgozta fel magában belső kérdéseit). De rejtőzködő és mégis nyitott arca, tekintete jóféle hang-és fényérzékelő. Embertücsök. Finomhallású hullámsávja (nyelve) adott, a túl erős környezetben elnémul és hallgat. Közös vidéki utakon és közös táborokban volt módom öntörvényűségét látni. Személyes észrevételem: hittem, tudtam, hogy nála az egyszerű és szemléletes, konkrétság ugyanaz, mint az „objektív-primitív” észjárás a Karácsony Sándor-i terminológiában. A „primitív” itt nem kisszerű, - ellenkezőleg: nagyvonalú. Az „objektív” pedig tárgyilagos, képi. Ez tudatos és mély koncentráció, amely több, mint az értelmiségiek okoskodása. Ez az „istenbölcsé” lényeglátók figyelme. Amikor a 90-es évek közepén Andrást tudományos kutatói státuszhoz akartam segíteni, egy hajdani szociológus kollégám a szabadon lebegő értelmiségiek lekezelő göggyével nyilatkoztatta ki: szerinte Andrásból sosem lesz tudományos kutató. Alig telt el pár év, és megjelent Berecz András néprajzi tanulmánykötete, a *„Bú hozza, kedv hordozza”* a folklórikus előadásmódról. Kiadott népzenei kazettát, lemezt (*„A szél patkójától a kő is szikrázik”, „Kőkertben lilium”*), értékmentő tudományos gyűjtést végzett a Csuvasföldön (a DUNA TV nyolc órányi filmjén dokumentálva), Kodály Zoltán tiszteletére és védelmére műsor-sorozatot szervezett (*„Alsó szép ég, felső kék ég”, „Mindenek újulnak”, „Nem sokaság, hanem lélek”* - hogy az értelmiség szét ne szedje, szembe ne állítsa Kodályt és Bartókot, de értékén becsülje ezt a csodás ikerpárt). Barátaival létrehozta az *Egyszólam* és az *Ökrös* együttest. Most van megjelenés előtt újabb mesegyűjtésének kötete. Énekel, mesét mond, járja a világot kultúránk zarándokaként, s vándortanítóként Moldvától Kanadáig. Van egy lélekerősítő felesége és négy szép gyermeke. Nem úgy repül, mint a többi madár, hanem úgy, mint a sirályfecské. Ez a különös madárfaj a pihenés szigeteit elkerülve, viharokba is belerepülve tart célja felé. Fölfedezték: útvonaluk a tenger alatti hegygerincek vonalát követi. Ez András példája. Ő is választott konok vonulásával tart célja felé, kultúránk rejtett értékeinek gerincvonala fölött.

Deme Tamás

tanár

Önéletrajz

1957-ben Budapesten születtem. Az első dalokat édesanyámtól hallottam, aki a híres kunhegyesi táncos, tréfafa és nótafa, Tanka Gábor leányaként sok ilyet tudott. Erdélyben, Moldvában, a Felvidéken, Somogyban, Nagykunságban, Nyírségben ... dalokat, meséket, tréfákat gyűjtögetek. Lassan huszonöt éve. Életem különféle vargabetűi, hajtúkanyarszerű fordulatai után, melyek során rakodó segédmunkás, erdőművelő, útkarbantartó is voltam, hajszolt embertársaim örömet keresgélő énekes, mesemondó lettem. Óvodásoktól nyugdíjasokig, nevelőintézettől parókiáig mindenféle rendű és rangú ember „használ” – hazám az elszakadt részekkel, és a diaszpóra is. Kedves dalaim és meséim a honát kereső és nagyon szerelmes ember hallomásai, látomásai.

Felnőttekhez szólnak inkább. Sok lemezt, kazettát, CD-t, rádió- és televízió felvételeket készítettem itthon, Európában, az USA-ban és Kanadában is. Tanítottam magyar népzenet Kalotaszentkirályon, Jobbágytelkén, Sopronban, a torontói York Egyetemen, kanadai, amerikai táborokban. Mesét mondtam tolmácsok segítségével kanadai, észt, francia, holland közönségnek is. Tagja vagyok az Egyszólam zenekarnak. Díjak, elismerések: Népművészet Ifjú Mestere díj (1985), Magyar Művészetért díj (1990), Magyar Köztársasági Arany Érdemkereszt kitüntetés (1993).

(Berecz András honlapjáról: <http://www.folkinfo.hu/berecz/>)